

نهادند

شکل ۱- نقشه استان همدان

با تشکر از گردآورنده : رحم خدا مولوی

۱- شهرستان نهاوند

شهرستان نهاوند در استان همدان است. در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر نهاوند ۸۵۰۰۰ نفر بوده است که پس از همدان و ملایر سومین شهر بزرگ استان همدان به شمار می آید. شهر نهاوند که از دوران ماقبل تاریخ به طور مداوم محل سکونت مردم بوده است، در دوران ساسانیان محل استقرار خاندان کارن بود. این شهر در زمان فتح ایران توسط مسلمانان، محل نبرد معروف نهاوند بود.

شکل ۲- موقعیت نهاوند روی نقشه ایران

شهرستان نهاوند واقع در جنوب استان همدان توسط رشته کوه های زاگرس احاطه شده است. مرکز این شهرستان شهر نهاوند است که از شهرهای تاریخی ایران است. مردم شهرستان نهاوند از قوم لر می باشند، اکثریت به زبان لری گویش نهاوندی سخن می گویند.

۲- تاریخچه شهرستان نهاوند

نهاوند دارای پیشینه ی تاریخی کهن و چندین هزار ساله است. اگر به صورت دقیق تری بخواهیم بگوییم، بر طبق اسناد تاریخی شهرستان نهاوند در همدان و شهری که در مرکزیت این شهرستان قرار گرفته است؛ ۷ هزار سال است که به وجود آمده است. با توجه به این قدمت تاریخی بسیار زیاد پس عجیب نیست که در حال حاضر ۱۰۰ اثر تاریخی از ۲۰۰ اثر شناخته شده و معروف این شهر به ثبت ملی رسیده اند. نهاوند را در طول دروه های تاریخی ایران با اسامی مختلفی می خوانده اند که طور مثال می توانیم از بین این گویش های مختلف و متفاوت به اسامی همچون؛ نیموآندای به تلفظ شخص بطلمیوس که فیلسوف و اختر شناس مشهور یونانی است، ایننهاوند، نوح آوند و بسیاری از دیگر اسامی اشاره نماییم.

حتی هستند کارشناسانی که درباره ی این نام این شهر بگویند که ممکن است نهایند اشاره ای به یک آلت موسیقی و یا حتی دستگاهی خاص در نت های موسیقی اشاره داشته باشد که تنها در اواخر شب نواخته می شود، اشاره داشته باشد. البته در دوره ای تاریخی به این شهر لائودیسه هم می گفته اند. این اسم به افتخار ملکه ی سلوکیان بر روی این منطقه گذاشته شد. البته ساسانیان هم به این شهر نام نیماوند را داده بودند و پس از ورود اسلام به ایران، نام آن را حتی به ماه بصره هم تغییر دادند.

نهایند را به عنوان شهری یاد می کند که توسط داریوش بزرگ تأسیس شد اما به گفته پلینی، آن را آنتیوخوس اول با نام لائودیسه تأسیس کرد. یافته های باستانی آن شامل یک استوانه با کتیبه مربوط ۱۹۳ قبل از میلاد از آنتیوخوس سوم به نمایندگی از ملکه او، و یک محراب گرد با نوارهای حک شده در نقش برجسته و مجسمه های برنزی زئوس، آتنا، آپولو و دمترا می باشد.

نخستین ساکنان نهایند حدود هزاره سوم پیش از میلاد کاسی ها بودند. مردمانی که به کوسایی شهرت داشتند. داریوش سوم پس از شکست گوگمل به دلایل نامعلوم راه بابل یا شوش و پارس را در پی نگرفت، بلکه از طریق ارمنستان به ماد وارد شد. اسکندر نیز داریوش را تعقیب نکرد و به بابل رفت؛ او یک سال بعد پس از فتح تخت جمشید برای مبارزه با داریوش وارد ماد شد، اسکندر در آخرین نبرد برای فتح پارس در زمستان ۳۲۳ پیش از میلاد به سرزمین کوسایی حمله کرد. هفایستیون دوست صمیمی اسکندر در این زمان می میرد. پلوتارک می گوید که اسکندر یکی از شهرهای قبیله «کوسایی» را قتل عام کرد "او در چهل روز بیشتر سرزمین کاسایی ها را تسخیر و ویران ساخت. اسکندر بسیاری از کاسایی ها را همچون فدیهای برای روان یار نزدیکش، هفایستیون، قربانی نمود. در تقسیمات باستانی ایران، نهایند و بروجرد دو نقطه شهری از ماه نهایند بودند که این استان، از توابع پهلخ از سرزمین ماد محسوب می شد. ایالت پهلخ در زمان ساسانیان به این نام نهاده شده و پهلوی، به مردم، زبان و خط مربوط به پهلخ اشاره می کند. خاندان کارن پهلخ در نهایند ساکن و فرمان می راند.

قلعه نهایند

در نوشته های مورخان اسلامی، مکرر به نام «ماه» برمی خوریم، چون ماه نهایند، ماه دینور که صورت دیگری از نام ماد است. ماه نهایند به معنای ولایت یا استان نهایند و کامه ماه باقیمانده (ماد) یا (مای) قدیم است. نهایند یکی از پایتخت های ایالت یا دیار جبال که ماد یا کوهستان نیز خوانده می شده بوده است [۴۵] ماه نهایند بعد از اسلام به ماه بصره نیز شهرت یافت چرا که خراج آن به بصره فرستاده می شد. ابن الندیم از قول عبدالله بن المقفع ذکر می کند که ماه نهایند یکی از پنج ناحیه پهلخ (فهلخ) بوده است (یادداشت های دهخدا).

نبرد نهایند آخرین حلقه زنجیره جنگ های ایران ساسانی و مسلمان بود که در روز ۵ ربیع الاول سال ۲۱ هجری برابر با ۲۵ بهمن ۶۳۷ م اتفاق افتاد و به پیروزی اعراب منجر گردیده است. جنگ نهایند که اعراب آن را " فتح الفتوح " نامیدند، جنگی کوبنده که عروه بن زید (شاعر عرب) از آن با نام پیکار هولناک نام می برد. پس از جنگ نهایند این شهر با عنوان دروازه ورود اسلام به ایران شناخته می شود.

بهبزادان پور ونداد هرمزد ملقب به أَبُو مُسْلِمٍ خُرَاسَانِي که تبار او به خاندان نهاوند الکسایمی رسید در رمضان ۱۲۹ هجری قمری قیام خود را آغاز کرد و با آغاز قیام عنصر ایرانی چنان جوشش و خروشی از خود نشان داد که در کمترین زمان ممکن ارتش بی شکست خراسانیان به دروازه‌های شرقی دارلخلافه رسیدند. ایرانیانی که سالها تحقیر شده و خوار شمرده شده بودند اکنون فرصتی یافتند تا به‌طور جدی بر اعراب بتازند. «در گرگان وقتی قحطبه با سپاهی که والی عراق برای دفع سیاه جامگان گسیل کرده بود روبرو شد در خطبه ایی آتشین خطاب به ایرانیان قول داد تا اعراب را برای همیشه خوار کند و ایرانیان را به پایگاه شامخ خود بازگرداند» در گذرگاه تاریخ وقتی ایرانیان در نهاوند یعنی همان جایی که حدود صد سال پیش لشکر یزدگرد در مقابل اعراب شکست خورد در مقابل لشکر خلیفه قرار گرفتند چنان آنان را در هم کوبیدند که تا سالهای بعد مصر و بخشهایی از شمال آفریقا زیر سم اسبان ایرانیان قرار گرفت. این قدرت چنان هیمنه ایی به خود گرفت که خلیفه تازه را نیز هراسان ساخت و با دستور خلیفه عباسی ابومسلم به خراسان بازگشت و پس از چندی به قتل رسید.

در طول قرون بعدی، تنها رویدادهای کمی در نهاوند ثبت شده‌است. وزیر ایرانی امپراتوری سلجوقی، نظام الملک، در سال ۱۰۹۲ در نزدیکی نهاوند ترور شد. به گفته حمدالله مستوفی مورخ و جغرافی‌دان که در قرن سیزدهم و چهاردهم شکوفا شد، نهاوند شهری با وسعت متوسط بود که اطراف آن را مزارع حاصلخیز احاطه کرده بود که در آن ذرت، پنبه و میوه کشت می‌شد. مستوفی افزود که ساکنان آن عمدتاً کردهای شیعه دوازده امامی بودند.

در دوره قاجار نهاوند یکی از سه شهر ولایت ثلاث بود. این ولایت در غرب ایران و جنوب استان همدان فعلی قرار داشته و شامل سه شهر ملایر، نهاوند و تویسرکان بود. حدود این ولایت منطبق با منطقه جنوب کوهستان الوند در استان همدان کنونی است که سه شهرستان ملایر، نهاوند و تویسرکان را شامل می‌شود. ولایت ثلاث بخشی از استان پنجم بوده‌است. اصطلاح ولایت ثلاث در تقسیم‌بندی‌های کشوری دوره ناصرالدین‌شاه قاجار ایجاد شد و شامل دولت‌آباد (شهر ملایر)، نهاوند و تویسرکان می‌شد. نهاوند براساس قانون تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۱۶ هـ ش از بخش‌های تابعه در استان پنجم کشور به مرکزیت کرمانشاه بود که در سال ۱۳۲۰ هـ ش به شهرستان ارتقاء یافت.

به موجب مبارزات انقلابی مردم شهر نهاوند علیه حکومت پهلوی در روز ۱۴ آبان ۱۳۵۷، ۹۷ روز زودتر از سایر نقاط کشور ایران مجسمه محمد رضا شاه را به زیر کشیدند. حسن روحانی رئیس‌جمهور سابق ایران است که در کتاب خاطرات خود می‌نویسد: در دی‌ماه ۱۳۵۷ آن سال که چند شب در شهرستان نهاوند سخنرانی می‌کردم بعد از سخنرانی شب سوم که مصادف با حوادث ۱۹ دی‌ماه قم شده بود، شهربانی نهاوند مأمور دستگیری من شد که با تلاش شهید حیدری و دوستانش بالباس مبدل از نهاوند خارج شدم.

۳- مشخصات جغرافیایی نهاوند

شهرستان نهاوند با مساحتی در حدود ۱۵۳۵ کیلومتر مربع، با مختصات جغرافیایی ۳۴ درجه و ۱ دقیقه طول شرقی در جنوب غربی استان همدان، به فاصله ۴۴۰ کیلومتری جنوب غرب شهر تهران و ۱۰۵ کیلومتری جنوب شهر همدان و در دشت نهاوند واقع شده است. این شهرستان از شمال به شهرستان تویسرکان، از شمال غرب و غرب به استان کرمانشاه، از جنوب و جنوب شرق به استان لرستان و از شرق به شهرستان ملایر محدود می‌گردد. دشت نهاوند و ارتفاعات پیرامون آن (محدوده طبیعی نهاوند) یک حوضه بازااست. علاوه بر این که شبکه‌های جاری داخل این حوضه به خارج از آن زهکشی می‌شوند، هم‌چنین دارای جریان‌های ورودی از حوضه‌های مجاور نیز می‌باشد، که عبارت‌اند از: رودخانه حرم آباد ملایر و قُلُقُل رود تویسرکان. هر دو رود از شمال با برشی که در ارتفاعات شمالی نهاوند ایجاد کرده‌اند وارد دشت نهاوند شده و به رودخانه گاماسیاب می‌پیوندند.

شهر نهاوند بر گسل جوان زاگرس بنا گردیده است. گسل نهاوند از ۵۵ کیلومتری غرب بروجرد تا شمال غربی نهاوند در راستای شمال ۳۲۰ درجه، امتداد دارد. گسل نهاوند از چند قطعه مجزا تشکیل شده که هر کدام نام‌های جداگانه دارند گسل نهاوند از فعالین‌ترین گسل‌های ایران بشمار می‌رود که عامل لرزه‌های پرشمار نهاوند و شهرهای اطراف می‌باشد

محدوده طبیعی نهاوند با مساحتی در حدود ۱۷۰۶/۳۸ کیلومتر مربع، دارای مختصات جغرافیایی ۳۳ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۵۳ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی است. مرکز حوضه دارای مختصات جغرافیایی ۳۴ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی می‌باشد. ارتفاع شهر نهاوند از سطح دریا در حدود ۱۶۶۷ متر است. لازم به ذکر است به علت بی‌توجهی و بی‌تدبیری مسئولان وقت بویژه نماینده نهاوند در مجلس شورای اسلامی باعث شد در اواخر دهه شصت هجری شمسی که مناطقی از شهرستان یعنی تعدادده روستا از سمت جاده‌های آوزمان و بروجرد به سمت ملایر انتهای حوزه استحفاظی تاروستای و اشان به شهرستان ملایر و تعداد بیست و هفت روستا یعنی دهستان خزل غربی از سمت جاده کرمانشاه از شهرستان نهاوند جدا و به شهرستان کنگاور از توابع استان کرمانشاه الحاق می‌گردد که در آن زمان قبل از جدایی مناطق، نهاوند می‌توانست دونهامینده در مجلس داشته باشد که این امر با جدا شدن مناطق از دست رفته نتوانست دوکرسی در مجلس شورای اسلامی به خود اختصاص بدهد و به همان یک نماینده قبلی بسنده کرد که نهاوند با توجه به رشد و توسعه شهرهای هم‌جوار مانند بروجرد و ملایر عقب بماند لذا جادارد با دلسوزی و بردباری و دفاع قاطع مسئولان استان همدان و شهرستان نهاوند بویژه نماینده فعلی در مجلس شورای اسلامی قسمت‌های جدا شده را به شهرستان نهاوند ضمیمه کند تا باعث پیشرفت و شکوفایی و رشد و توسعه گردد.

۴- آب و هوای نهاوند

آب و هوای منطقه نهاوند تحت تأثیر عرض جغرافیایی، ارتفاع از سطح دریا، جهت و امتداد کوه‌ها و وزش بادهای محلی مختلف قرار دارد. براساس آمار، میانگین سالانه دما در منطقه در حدود $7/12^{\circ}\text{C}$ درجه سانتی‌گراد است. سردترین ماه، دی ماه با میانگین $-0/5^{\circ}\text{C}$ درجه سانتی‌گراد و گرم‌ترین ماه، تیرماه با میانگین $6/25^{\circ}\text{C}$ درجه سانتی‌گراد است. رژیم افزایش دما تقریباً دارای نوسان منطقی است به طوری که از دی‌ماه تا تیرماه روند صعودی و افزایش دارد و از تیر به دی ماه بالعکس روند نزولی پیدا کرده و کاهش می‌یابد.

میانگین میزان بارش سالیانه در این شهرستان ۳۷۹ میلیمتر و میانگین دمای سالانه ۹٫۱۲ درجه سانتی‌گراد است ، حداکثر میزان بارش نزولات جوی در نهاوند در دهه دوم و سوم دی ماه و دهه اول بهمن رخ می‌دهد

۵- جاذبه‌های طبیعی شهر نهاوند

الف) حمام حاج آقا تراب

شکل ۳- حمام حاج آقا تراب

حمام حاج آقا تراب یا گرمابه دو قلو، در سال ۱۲۳۰، در زمان ناصرالدین شاه قاجار ساخته شده و معماری این اثر نمونه‌ای تمام عیار از هنر ایرانی-اسلامی است. این اثر در دی ماه سال ۱۳۵۵ در فهرست آثار ملی ایران، به ثبت رسید. در معماری این بنا کاشی‌کاری‌هایی با تصاویری از داستان‌های شاهنامه و افسانه‌های کهن ایرانی و سنگ‌های تزئینی مرمر و آهک سفید با اشعار زیبا و نقش و نگارهای سنتی به چشم می‌خورند. این حمام بخش‌های زنانه، مردانه، سردینه و گرمینه بزرگ و کوچک دارد. میرزا محمدنقی از خوانین و بزرگان شهر نهاوند، این بنا را ساخته؛ اما این حمام با نام فرزندش، آقا تراب، معروف شده است.

ب) مقبره نعمان ابن مقرن (پیر بابا)

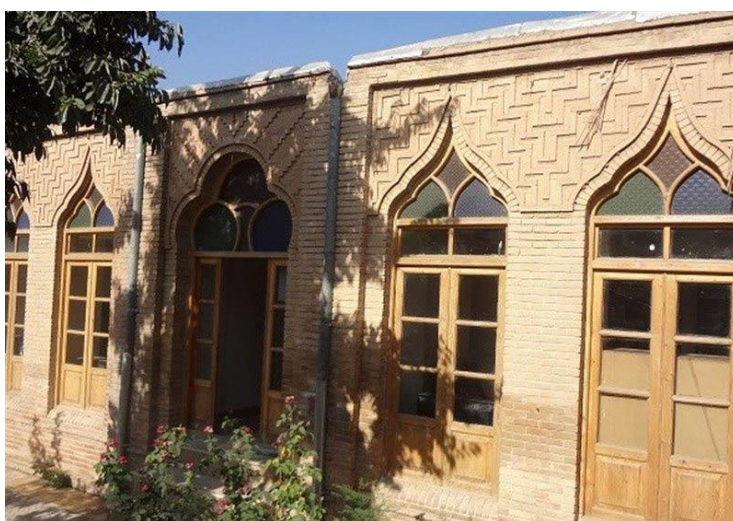

شکل ۴- مقبره نعمان ابن مقرن

نعمان ابن مقرن یکی از فرماندهان سپاه اعراب در حمله اعراب به ایران بود که در این حمله، پس از سه روز جنگ در نزدیکی شهر نهاوند، کشته شد. مقبره این سردار عرب روی کوهی بلند به نام اردوشان، در نزدیکی روستای قشقلاق قرار دارد.

در گذشته مسیر حرکت کاروان‌های زیارتی به کربلا از این منطقه می‌گذشت و مردم با تصور این که این آرامگاه متعلق به یاران نزدیک امام حسین (ع) است، آن را زیارتگاهی مقدس می‌پنداشتند و با عنوان «بابا پیره» از او یاد می‌کردند که البته تصور درستی نیست. امروزه نیز این مقبره جایگاه بالایی میان مردم روستاهای اطراف دارد، که تعجب‌برانگیز است. این بنا در سال ۱۳۸۰ در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است.

(ج) خانه قدوسی

شکل ۵- خانه قدوسی

خانه قدوسی یکی از جاهای دیدنی نهاوند و بناهای تاریخی این شهر است. این بنای کهن در جوار مسجد قدیمی شهر قرار دارد. نقش و نگارهای زیبا، پنجره‌های با شیشه‌های رنگی و کمانی، تزیینات حصیری، آجری و برجسته و کفپوش‌های قلوه سنگی، از برجستگی‌های معماری این بنا در خانه و حیاط هستند.

این بنای تاریخی با ارزش معماری بالا، در سال ۱۳۸۰ در فهرست آثار ملی ثبت شده است. آیت الله علی قدوسی از علمای برجسته پیش از انقلاب بود که در سال ۱۳۶۰ به شهادت رسید.

(د) تپه و دهکده گیان

تپه گیان در ۱۹ کیلومتری جنوب غربی نهاوند و دو کیلومتری سرآب گیان قرار دارد. با کاوش‌های باستان‌شناسی و پژوهش‌های مورخان، قدمت این تپه در حدود ۳۷ قرن پیش از میلاد مسیح، تخمین زده شد. بنا بر نظریه آن‌ها، بین ۵۵۰۰ تا ۵۷۰۰ سال پیش در این تپه، تمدنی نزدیک به تمدن بین النهرین، وجود داشته است و ساکنان این منطقه، بومیان قدیمی ایران بودند؛ ولی بعدها با ورود ساکنان جدید، تمدنی درخشان شکل گرفته است.

شکل ۶- تپه گیان

این تپه و دهکده تاریخی به دلیل قدمت باستانی‌اش و وجود قبرستانی تاریخی در آن، شهرت جهانی دارد. در کاوش‌های باستانی انجام شده در این منطقه در سال ۱۳۱۰ توسط باستان‌شناس فرانسوی که تا عمق ۱۹ متر از زمین را حفاری کردند، به پنج طبقه متفاوت تمدنی رسیدند. آثار ارزشمندی در این اکتشاف‌ها پیدا شد که امروزه از آن‌ها در موزه‌های لوور پاریس و ایران باستان نگهداری می‌شود.

در هرکدام از این طبقات، در عمق‌های مختلف، آثاری با مشخصات متفاوت وجود داشتند که هر یک از آن‌ها معرف دوره تاریخی خاصی بودند. آثار کشف‌شده این تپه، از تمدنی بین ۳۱۰۰ تا ۵۷۰۰ سال پیش از میلاد خبر می‌دهد که نشان‌دهنده وسعت تاریخی این تپه است.

(ه) مسجد جامع نهاوند

شکل ۷- مسجد جامع نهاوند

مسجد جامع نهاوند در ضلع شمالی میدان قیصریه این شهر و در جوار بازار تاریخی شهر قرار دارد و هنوز هم نمازهای روزانه و مراسم مذهبی شهر در آن برگزار می‌شود. مسجد نهاوند قدیمی‌ترین مسجد در استان همدان است و ۹۰۰ سال قدمت دارد. قدمت این مسجد به دوره سلجوقیان باز می‌شود. ارتفاع این مسجد از سطح خیابان‌های اطراف آن بالاتر است و سه ورودی از سمت بازار قدیمی و میدان قیصریه دارد. معماری این بنا بسیار ساده و با آجر و گچ و خاک، ساخته شده است. کتیبه سنگی کوچکی این مسجد را زینت می‌بخشد و بالای قوس محراب در مسجد، لوحه سنگی کوچکی به تاریخ مرمت این مسجد در زمان صفویه، اشاره می‌کند.

و) مقبره شیخ ابوالعباس نهاوندی (درب شیخ)

شکل ۸- مقبره شیخ ابوالعباس نهاوندی

شیخ ابوالعباس نهاوندی، عارف بزرگ اسلامی در نیمه دوم قرن چهارم هجری در شهر نهاوند بوده است. عبدالرحمان جامی از او با عنوان «پیر» و «مرشد» یاد کرده است و عطار نیشابوری او را «محتشم زمانه» می‌خواند. آرامگاه این عارف نامی در سال ۱۳۹۵ بازسازی شد تا امکان بازدید گردشگران از این آرامگاه، میسر شود. این مقبره در مکانی به نام درب شیخ در شهر نهاوند، قرار دارد.

(ز) معبد لائودیسه

شکل ۹- معبد لائودیسه

معبد لائودیسه از بناهای منسوب به سلوکیان است و آثار دقیقی از مکان اصلی این معبد، وجود ندارد. نشانه‌هایی در تپه مرکزی شهر و محلی به نام تپه دوخواهران، بیشترین احتمال وقوع این معبد هستند. احتمال آن وجود دارد که امامزاده دو خواهران، همان معبد لائودیسه باشد. این معبد به دستور پادشاه سلوکی برای ملکه لائودیسه (خواهرش) بنا شد.

در حفاری‌های سال ۱۳۲۲ در این منطقه، کتیبه‌ای به خط یونانی و چهار مجسمه کوچک برنزی کشف شد که احتمال می‌رود یکی از این مجسمه‌ها، تندیس لائودیسه باشد و اکنون در موزه ایران باستان از آن‌ها، نگهداری می‌شود. این معبد در سال ۱۳۲۷ به‌عنوان میراث فرهنگی در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است. قلعه یزدگرد نیز در جوار معبد لائودیسه قرار دارد و قدمت آن در حدود ۶۰۰ سال بعد از ساخت معبد لائودیسه است. سبک معماری این قلعه کاملاً ایرانی و سنتی و متفاوت با معبد است.

(ح) تپه باستانی بابا قاسم

شکل ۱۰- تپه باستانی بابا قاسم

این تپه تاریخی در ۲۰ کیلومتری جنوب غربی نهاوند، ارزش فراوانی در میان آثار باستانی این منطقه دارد؛ اما متأسفانه در طول زمان آسیب زیادی به آن وارد شده است. قدمت این اثر به زمان اشکانیان می‌رسد و در سال ۱۳۸۷ در فهرست آثار ملی ایران قرار گرفت. مسیر دسترسی به این تپه، از جاده فرعی نهاوند به روستای قاسم آباد می‌گذرد. ویرانه‌های قلعه اشکانیان بر فراز این تپه در حوالی روستای بابا قاسم، نشان‌دهنده شکوه و عظمت مردم این دیار در زمان‌های باستان است. این منطقه با نام «قلعه سمسام گبری» نیز شناخته می‌شود.

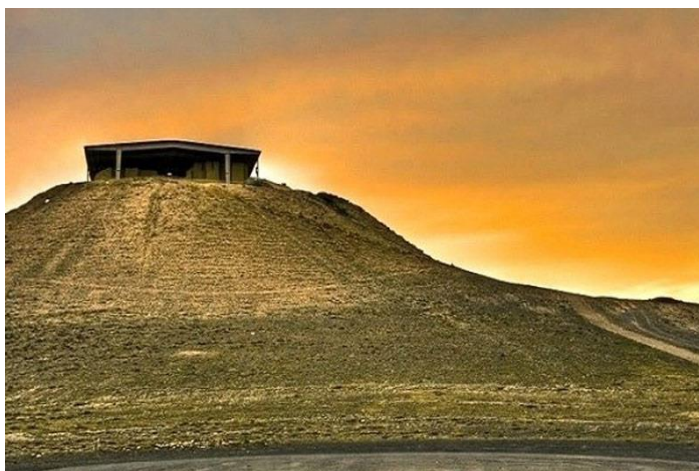
(ط) پل زرامین

شکل ۱۱- پل زرامین

پل زرامین یا پل پیل لاغه، در روستایی قدیمی و بسیار زیبا با ظرفیت‌های برجسته گردشگری طبیعی قرار گرفته است. قدمت این پل به زمان قاجار برمی‌گردد و روی یکی از مسیرهای منشعب از رودخانه گاماسیاب، احداث شده است. این پل جنس آجری دارد و در سال ۱۳۸۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. در بازدید از این پل می‌توانید، در طبیعت زیبای اطراف قدم بزنید و از زیبایی‌ها و سرسبزی پهنه اطراف پل، بهره‌مند شوید. حوالی این منطقه فضایی بسیار مناسب برای اتراق کردن و پیک‌نیک یک روزه دارد؛ همچنین می‌توانید از سرآب گاماسیاب در نزدیکی این پل نیز، دیدن کنید.

(ی) تپه و ارگ نوشیجان

شکل ۱۲- تپه و ارگ نوشیجان

تپه و ارگ نوشیجان در ۳۶ کیلومتری شمال شرق نهاوند و ۲۰ کیلومتری شمال غرب ملایر، واقع شده است. این بنای تاریخی برجسته، قابلیت‌های بسیار در جذب گردشگران دارد. ارگ نوشیجان بر فراز تپه مرتفع نوشیجان قرار گرفته است. این بنای ارزشمند در سال ۱۳۴۲ کشف شد و تا سال ۱۳۵۶ توسط باستان‌شناسان بریتانیایی مورد تحقیق و پژوهش، قرار گرفت. بر مبنای تحقیقات این تیم، این بنا سه لایه است که به ترتیب یادگارهایی از دوران حکومت مادها، هخامنشیان و اشکانیان در ایران هستند.

شکل ۱۳- تپه و ارگ نوشیجان

وجود تالارهای ستون‌دار، حصارهای بلند قلعه و آتشکده‌های این بنا، نشان از اهمیت و جایگاه برجسته نظامی و مذهبی این بنا، در گذشته دارد. مادها در زمان ترک کردن این ارگ، داخل آن را پر کرده‌اند و همین امر باعث محفوظ ماندن قسمت‌های زیادی از این بنا شده و در دوره‌های بعدی این لایه زیرین به‌عنوان ستون، استفاده شده است. عدم نیاز لایه‌های زیرین به مرمت اساسی و سالم ماندن بخش‌های وسیعی از آن، توجه علاقه‌مندان را جلب می‌کند.

بخش‌های مختلف این ارگ و شکل معماری آن، از ابتدایی‌ترین الگوهای معماری ایرانی است و به همین جهت، اهمیت بالایی دارد. آتشکده این ارگ، مهم‌ترین نیایشگاه مادها و مرکز پرستش ایزد خورشید در میان ایرانیان باستان بوده است.

(ک) سرآب گیان

شکل ۱۴- سرآب گیان

سرآب گیان نهاوند، از مهم‌ترین جاذبه‌های طبیعی و گردشگری در استان همدان است. این سرآب در ۲۰ کیلومتری جنوب غربی نهاوند، در دامنه کوه گرین از رشته کوه زاگرس قرار دارد. اطراف این منطقه را جنگل‌های سرسبز با وسعتی بیش از ۱۰۰ هکتار پوشانده‌اند. زیبایی‌های بکر این گستره در فصل‌های پاییز و بهار را نمی‌توان وصف کرد. آب آشامیدنی و مورد نیاز کشاورزی روستاهای اطراف، از این سرآب تامین می‌شود و مازاد آن به رودخانه گاماسیاب می‌ریزد. بافت اطراف این سرآب تاریخی است و تپه باستانی گیان، در نزدیکی آن قرار دارد. پوشش درختان کهنسال بلوط، چنار، بید، گردو و همین‌طور درختان پر میوه مانند، آلوچه، انجیر، گلابی و گوجه وحشی، این منطقه را با عنوان جاذبه برجسته طبیعی و گردشگری مطرح می‌کند.

در نزدیکی سرآب گیان و بالای چشمه‌ها، غار طبیعی وجود دارد. اگر برای گشت‌وگذار و تفرج در منطقه زمان بیشتری دارید، می‌توانید به دیدن این غار طبیعی بروید یا در انتهای سرآب، در دامنه‌های کوه گاچال، کوهنوردی کنید. پیمودن قسمت‌های جنگلی و بازدید از سرآب، بیش از یک ساعت طول نمی‌کشد.

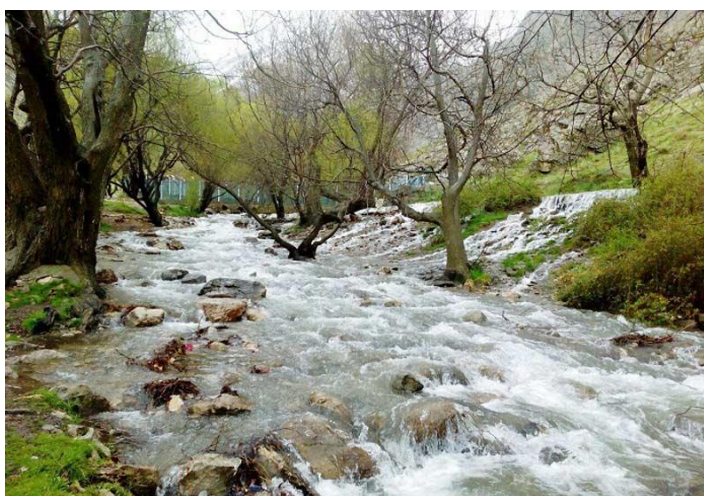
(ل) سرآب گاماسیاب

شکل ۱۵- سرآب گاماسیاب

سرآب گاماسیاب از پر آب‌ترین سرآب‌های نهاوند و زاگرس است که از دره‌های شمالی کوه گروین، سرچشمه می‌گیرد. رودخانه گاماساب ز همین سرآب تغذیه می‌شود. این سرآب در مسیر خود در شهرستان نهاوند آب شرب منطقه را تامین می‌کند. در بالای چشمه‌ها غار طبیعی وجود دارد و محیط جنگلی و سرسبز اطراف گاماسیاب، بسیار زیبا و مناسب برای گشت‌وگذار است. در مسیر این سرآب حوضچه‌های پرورش ماهی و نیروگاه برق آبی احداث شده است. جاذبه‌های فراوان و طبیعت بکر اطراف سرآب گاماسیاب، این منطقه را به یکی از برجسته‌ترین نقاط گردشگری استان، تبدیل کرده است. این سرآب از سال ۱۳۸۷ در فهرست آثار طبیعی - ملی ایران، قرار دارد.

م) سرآب فارسبان

شکل ۱۶- سرآب فارسبان

گردشگران زیادی در طول سال برای بازدید از سرآب فارسبان، به نهاوند سفر می‌کنند. این سرآب در ۳۲ کیلومتری غرب نهاوند قرار دارد. فضایی کوهستانی، درختان انبوه و طبیعت سرسبز با چشمه‌های خروشان، زیبایی‌های بی‌یلاق

اطراف سرآب فارسبان را صدچندان می‌کنند. این سرآب در دامنه کوه‌های زاگرس در روستایی مرتفع با همین نام قرار گرفته است. درخت تنومند گردو با قطر بیش از پنج متر و بیش از ۶۰۰ سال قدمت، گستره‌ای در حدود ۷۰۰ متر را در سرآب فارسبان، زیر پوشش خود می‌گیرد. این درخت ویژگی برجسته سرآب فارسبان است و سالانه چندین تن گردو تولید می‌کند. در اطراف این درخت نیز، درختان گردوی دیگر با متوسط عمر ۱۰۰ تا ۵۰۰ سال، وجود دارند.

(ن) سرآب ملوسان

شکل ۱۷- سرآب ملوسان

در ۱۷ کیلومتری شمال غربی شهر نهاوند، روستای گوشه سعد وقاص قرار دارد که ورودی منطقه ییلاقی ملوسان، از جاده فرعی روبه‌روی این روستا آغاز می‌شود. بعد از طی ۱۰ کیلومتر دیگر در این جاده فرعی، به ییلاق زیبا و سرآب ملوسان می‌رسید. این سرآب به دلیل نزدیکی به روستایی با همین نام، ملوسان نام‌گذاری شده است. گونه‌های مختلف قوچ و میش در این منطقه حفاظت شده زندگی می‌کنند. ییلاق ملوسان در جوار سرآب زیبای آن، شامل دشت وسیع و غارهای طبیعی است. آب مورد نیاز کشاورزی منطقه، از همین سرآب تامین می‌شود. اگر در اوایل اردیبهشت ماه به این منطقه سفر کنید، دشتی از لاله‌های واژگون در دل کوهستان، خواهید دید. تابستان در طبیعت رنگارنگ این منطقه، می‌توانید ساعت‌های زیادی را به پیاده‌روی و لذت از آب و هوای خنک این منطقه بپردازید. اگر به کوهنوردی علاقه دارید، کوه‌های هم‌جوار سرآب ملوسان، برای صعود، موقعیت مناسبی دارند، با کمک راهنما می‌توانید از کوهنوردی در این منطقه بکر بسیار لذت ببرید.